

Rantanen Johanna

Ihannetyttöys vertaissuhteiden vallankäytössä

Kasvatustieteen kandidaatintyö
KASVATUSTIETEIDEN JA PSYKOLOGIAN TIEDEKUNTA
Luokanopettajan tutkinto-ohjelma
2024

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastellaan, kuinka yhteiskunnan tyttöydelle asettamat ihanteet vaikuttavat vertaissuhteissa. Työn käsittelemää ihannetyttöyttä lähestytään heteronormatiivisen tyttöyden näkökulmasta. Vertaissuhteiden tarkastelussa kiinnitetään erityistä huomiota vallankäyttöön, hierarkioihin ja suosioon. Työn tavoitteena on tuoda esille näkökulma, jossa edellä mainitut ihannetyttöys, vertaissuhteet sekä vallankäyttö kietoutuvat yhteen.

Ihannetyttöyden vaikutus vertaissuhteiden vallankäyttöön on tärkeä näkökulma tutkia, koska valtaansa vastuullisesti käyttävät aikuiset kykenevät vaikuttamaan lasten vertaissuhteiden vallankäyttöön. Tutkimus rajautuu lapsuuteen ja nuoruuteen. Ihanteet esiintyvät lapsuuden ja nuoruuden taustalla niin piilossa kuin näkyvänäkin. Tutkimuksessa huomioidaan eri tahojen ihanteiden välillä tasapainottelu, ihanteista poikkeamisen seuraukset sekä ihanteiden ylläpidon monimutkaisuus.

Tutkielma on toteutettu narratiivisena kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsaukseen on valikoitunut materiaalia, joka käsittelee tyttöjen vertaissuhteita. Tutkimuksen tulokset ovat osoittaneet ihanteiden vaikuttavan vertaissuhteiden vallankäyttöön. Vertaiset, yhteiskunta, vanhemmat ja koulu välittävät erilaisia ihanteita, joiden mutkissa tytön tulee tasapainotella. Ihanteissa pysyminen ei ole yksinkertaista, vaan se voi aiheuttaa rajoitteita niin tytölle itselleen, kuin tämän vertaisille.

Johtopäätöksenä katsaus lisää tietoisuutta aikuisille, heteronormatiivisten ihanteiden vaikutuksista oppilaiden elämään, lähteillä, joita on aikaisempien tutkimusten perusteella pystytty toteamaan. Mahdollisesti tutkielma antaa välineitä reflektoinnin tueksi siitä, kuinka aikuiset välittävät ihanteita eteenpäin. Myös käsitys lasten ja nuorten välisestä vallankäytöstä laajentuu, jolloin voidaan ymmärtää paremmin, mikä johtaa tiettyyn toimintamalliin vertaissuhteiden sisällä.

Avainsanat: Ihannetyttöys, vertaissuhteet, vallankäyttö, heteronormatiiviset sukupuoliroolit, hierarkia ja maine

Sisältö

1	Johdanto	4
2	Tutkimuksen toteutus ja tutkimuskysymykset	7
2.1	Aiheen valinta ja tutkimuskysymykset	7
2.2	Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä	8
2.3	Aineiston kerääminen.....	9
2.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	10
3	Teoreettinen viitekehys	12
3.1	Heteronormatiivinen ihannetyttöys.....	12
3.2	Vallankäyttö vertaissuhteissa-maine, suosio ja hierarkia.....	15
4	Ihannetytöyden vaikutukset vertaissuhteissa	18
4.1	Kuinka ihanteet heteronormatiivisesta tyttöydestä vaikuttavat vertaissuhteissa?	18
4.2	Kuinka ihannetytöyteen linkittyvä vallankäyttö näyttäytyy vertaissuhteissa?	21
5	Pohdinta	26
	Lähteet	30

1 Johdanto

Teoksessa Mitä on olla tyttö (2023) kiteytetään yhteys yhteiskunnan odotuksien ja vertaissuhteiden välillä seuraavasti:

”Tyttöinä omaksumme tarinan itsestämme – mikä on arvomme, mikä on kaunista, mikä haitallista ja mikä normaalia. Opimme asettamaan toisten tunteet, mukavuuden, näkemykset ja vallan etusijalle. Tämä mielen kouliintuminen voi saada meidät tukahduttamaan monia asioita itsestämme, vihaamaan ja kohtelemaan kaltoin omaa kehoamme sekä valvomaan toisten tyttöjen käytöstä” (Febos & Kauppila, 2023, s.1).

Edellä mainitussa kirjoituksessa tiivistetään tämän kandidaatintutkimuksen syvin tarkoitus ja näin se muodostaa tutkimukselle näkökulman: ”Kuinka ihannetyttöys vaikuttaa vertaissuhteissa?”. Se konteksti, missä elämme, muovaa meitä, joten on vaikeaa tunnistaa, mitkä asiat tavoissamme toimia ovat omiamme ja mitkä puolestaan pyrkimyksiä olla annetussa roolissa. Valitsin tämän aiheen, koska innostuin aihepiiristä luettuani Riina Tanskasen Tympeät tytöt – Aikuistumisriittejä (2021). Kirja käsitteli tyttöyttä yhteiskunnassamme ja asenteita, joita tytöillä itsellään on tyttöydestä.

Yhteiskunta asettaa tietyn raamin, millainen on hyvä ihminen, mutta myös säännöt sille, millainen on hyvä tyttö. Puution (2024) mukaan osallistuakseen romanttisiin suhteisiin hyväksytysti, vaikuttaa osakseen, kuinka hyvin sopeudut ihanteisiin. Heteronormatiiviset sukupuoli- ja seksuaalikäsitteet määrittävät, millaisena feminiinisenä toimijana tulisi olla, näyttää sekä liikua (94). Se, että on olemassa kriteerejä hyväksyttävälle tyttönä olemisen tavoille, tarkoittaa, että joku ei niihin mukaudu täydellisesti. Ihanteissa oleminenkaan ei tarkoita helppoutta, vaan puolestaan voi luoda odotuksia sekä paineita pysyä asetettujen raamien sisällä. Esimerkkeinä raameista voi toimia materiaalisuus, joka korostuu Puution, Huukin ja Pihkalan (2022) kertoessa heteroseksuaalisen tyttöyden ilmenevän materiaalsen vuorovaikutuksen toistojen kautta. Nämä muodostavat sukupuolittuneita käsityksiä naiseudesta, mukaan lukien miten tytön pitäisi tai ei pitäisi toimia tai näyttää saadakseen ihailua ja hyväksyntää suosituimmilta pojilta (11). Asetetut odotukset siirtyvät myös koulumaailmaan ja painottavat niitä. Tytöt kohtaavat tiedostamattaan ihanteita ja odotuksia sille millaisia heidän tulisi olla ja millaisiksi heidän tulisi kasvaa, koulussa nämä kuitenkin nousevat näkyvälle tasolle. Teoksessa Entäs tytöt, Käyhkö (2011)

kertoo, kuinka koulussa esiintyy yhteiskunnan ja kulttuurin tytöille julkilausumattomasti asetetut ehdot naiseksi kasvamiselle (s. 90).

Yhteiskunta ja kulttuuri eivät ole ainoat tekijät, jotka vaikuttavat siihen millaisiksi tytöt kasvavat tai haluavat kasvaa, vaan myös vertaissuhteet. Käyhkön (2011) mukaan tytöt saattavat löytää itsensä tasapainottelemasta koulun virallisten sääntöjen ja oppilaiden keskinäisten odotusten väliltä (s. 109). On siis hyvä ottaa huomioon, että vertaissuhteiden ihanteet eivät välttämättä korreloi yhteiskunnan ihanteita. Oppilaat voivat muodostaa itselleen kuin toisilleen useampia eri rooleja, erilaisia konteksteja varten. Käyhkö ym., (2011) kertoo, kuinka koulu on sosiaalinen kenttä, jossa kehitetään näkemyksiä niin itsestä kuin toisistakin oppilaina sekä sukupuolisina toimijoina (s. 90). Ihanteet tulevat näkyväksi vertaissuhteissa muun muassa suosiojärjestelmän kautta. Kulmalaisen (2015) mukaan suosiojärjestelmän merkittävyyttä kuvaa kuinka voimakkaita tunteita suosittuun ryhmään kuulumisen ja kuulumattomuus tuo. Myös positiiviseksi mielletty asema voi kääntyä itseään vastaan kateuden ja juoruilun muodossa (s. 44). Ystävyyden ja hyväksytyksi tulemisen merkityksen suuruus esiintyy myös Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014). Tätä asiaa tukee myös Salmivalli (2005) kertoessaan, kuinka niin toverisuhteet, kuin ystävyysuhteetkin vaikuttavat lapsien hyvinvointiin (s. 35).

Ammatillisesti koulu toimii kenttänä, missä yhteiskunnan ja vertaissuhteiden odotukset alkavat näkyä yhä enemmän lapsen tai nuoren elämässä. Käyhkön ym., (2011) mukaan kouluissa tytöt ja pojat nähdään tietynlaisina ja toisistaan erilaisina. Heitä sosiaalistetaan määriteltyihin sukupuolirooleihin, jotka juontavat juurensa perinteiseen sukupuolittuneeseen naisten ja miesten väliseen työnjakoon. Tyttöjen ja poikien myös oletetaan mukautuvan stereotyyppisiin olettamuksiin sukupuolelle luonnehdituista persoonallisuuden piirteistä (s. 92). Tulevana luokanopettajana näen ammatillisesti tärkeänä oman opetuksen vaikutuksien tiedostamisen sekä kyvyn reflektoida omaa vuorovaikutustaan oppilaille kanssa. Näin voidaan ehkäistä tahatonta stereotyyppien välitystä sekä ihanteiden olemassaolon ylläpitoa.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) perusopetuksen arvoperusteissa 2.2 puhutaan kuinka oppilaat saavat vaikutteita useista eri lähteistä. Opetussuunnitelma nostaa esille myös arvokasvatuksen: ”Arvokasvatuksen merkitys korostuu maailmassa, jossa monimediaisen tiedonvälitys, globaalit tietoverkot, sosiaalinen media ja vertaissuhteet muokkaavat lasten ja nuorten arvomaailmaa” (Opetushallitus, 2014, s. 15). Koulu pyrkii opettamaan lapsia toimimaan kriittisesti maailmaa kohtaan, mutta Tolonen (2001) avaa vastavuoroisesti, kuinka ihanteita välittyy myös koulusta. Hänen mukaansa sosiaalisten totuttujen käytäntöjen ja tekemisen

kautta sisäistetyt valinnat sekä arvostukset, opettavat meille, miten olla hyväksyty, miten tuoda ruumiillisuuttaan esiin, olit sitten tyttö tai poika (s.267).

Aiheeni on ajankohtainen huolimatta siitä, ettei sitä esiinnykään valtamediassa. Tutkimukseni ei korosta kiusaamista yhtenä teemana työssäni, mutta vallankäytön näkökulmasta on senkin aspekti otettava huomioon. Sosiaalisessa mediassa kuten TikTokissa voi nähdä erilaisia feminiinisyyksiä kuvaavia termejä, mitä nuoret toisilleen antavat. Näitä termejä voivat olla muun muassa ”pick me girl”, joka tarkoittaa naista tai tyttöä, joka hakee miesten hyväksyntää ja välttelee asioita, joita voisi kuvailla perinteisesti feminiinisiksi. Tarkoituksena olla erilainen kuin muut tytöt. Vastakohtaisena terminä on ”girl’s girl”, joka kunnioittaa muita naisia ja kokee onnellisuutta muiden naisten saavutuksista. Tyttöjen nimeäminen tai kategorisoiminen edellä mainittuihin termeihin, voi arvottaa ja leimata tyttöjä tietynlaisiksi. Renold & Ringrose (2013) vahvistavat tyttöjen itse antavan merkityksiä ja neuvottelevat median kanssa arkipäiväisessä elämässään (s. 248).

Tutkielmallani on hyötyä tuleville opettajille, koska tarkoitukseni on nostaa esille näkökulma, joka auttaa ymmärtämään tyttöjen välisen vertaissuhteissa esiintyvän vallankäytön. Sen tarkoitus on yhdistää laajempi ongelma eli yhteiskunnalliset odotukset sekä ihanteet tyttöydestä, siihen kuinka he päätyvät vaikuttamaan omissa vertaissuhteissaan. Tutkimuskysymyksiäni voisivat tarkentaa kysymykset: Millaisessa sosiaalisessa asemassa he päätyvät olemaan tai tavoittelevat? Entä kuinka he asemaansa käyttävät?

Käsittelen tutkimuksessani 7–15-vuotiaita. Tulen työssäni kuvaamaan kohderyhmää oppilaina, peruskouluikäisinä, tyttöinä sekä tarvittaessa nuorina tai lapsina. Aineistoani pyrin etsimään mahdollisimman kattavasti rajaamani ikähaarukan mukaan, mutta aiheen ollessa osana yhteiskunnan rakenteellista ongelmaa, koen tarpeelliseksi myös yleismaailmallisemman tarkastelun.

Tutkielmani etenee seuraavaksi tutkimuksen toteutuksen jäsentelynä. Tulevissa osioissa keskityn avaamaan tutkimukseeni liittyviä keskeisimpiä käsitteitä, jotka luovat kandidaatintutkielmalle pohjan. Kokoan aineistoa käsitteideni antaman perustan ja näkökulman avulla vastamaan tutkimuskysymyksiini. Lopuksi kokoan johtopäätöksiäni Pohdinta-osiossa, arvioin tutkielmani onnistumista, työskentelyäni, tuloksia sekä mahdollisuutta jatkotutkimukseen.

2 Tutkimuksen toteutus ja tutkimuskysymykset

Laadullisella eli kvalitatiivisella tutkimuksella tarkoitetaan erilaisia tutkimuskäytäntöjä. Laadullinen tutkimusprosessi pohjautuu tutkijan omaan intuitioon, tulkintaan, järkeilykykyyn, yhdistämis- ja luokittamisvalmiuksiin perustuvaa. Päätelmiä on monia tapoja tehdä, jopa samasta aineistosta toisiinsa nähden ristiriidassa olevia (Metsämuuronen, 2011, s. 214–215).

2.1 Aiheen valinta ja tutkimuskysymykset

Teoksessa Tutki ja kirjoita puhutaan kuinka tutkimuksen tulisi lähteä liikkeelle itselleen mielenkiintoisesta aiheesta tai havainnosta, jonka on tehnyt (Hirsjärvi ym., 2009, s. 71). Aiheen valinta perustui havaintoihin feminismistä kirjallisuutta tutkiessa (Mitä on olla tyttö, 2023 & Tympeät tytöt 2021). Vähitellen esiintyi syy-seuraussuhteita ihanteiden ja vertaissuhteiden välillä. Ongelmatonta aiheen valinta ei kuitenkaan ollut sen vapaavalintaisuuden vuoksi. Myös tämä työ kohtasi ongelman, joka nostetaan esille myös kirjan Tutki ja kirjoita aiheen valinnan osiossa: ”Ongelma voi olla myös siinä, että mahdollisia vaihtoehtoisia aiheita on useita, jolloin opiskelijan on vaikea päättää mihin hän tarttuisi.” (Hirsjärvi ym., 2009, s. 72).

Tutkimuksen valittu aihe on sopiva kasvatustieteen tieteenalalle. Tutkimuksessa käsitellään peruskouluikäisiä lapsia ja heidän vertaissuhteitaan. Hirsjärven (2009) mukaan tutkimuksen aiheen tulee liittyä oman tieteenalan näkökulmiin (s. 77).

Puusan ja Juutin (2020) mukaan tutkimuksen tavoitteet esitetään tutkimuskysymyksinä, joita hyvin rajatussa tutkimuksessa on kaksi tai kolme (s. 12). Tutkimuskysymykset muuttuivat jatkuvasti ja vaikutti, että jatkuvasti löytyi uusia näkökulmia, joiden kautta voisi tarkastella teemaa. Puusa & Juuti (2020) kertovat, kuinka laadullisessa tutkimuksessa on tavanomaista palata aiheen valintaan, tutkimuksen tavoitteisiin sekä tutkimuskysymyksiin kirjallisuuteen perehtymisen jälkeen (s. 12). Päädyin seuraaviin tutkimuskysymyksiin halutessani rajata ilmiön ihannetyttöyden vaikutuksiin vertaissuhteissa. Koin myös perusteltuna erotella omaksi tutkimuskysymyksen, millaista vallankäyttöä vertaissuhteissa voi ihanteiden vuoksi esiintyä.

Kuinka ihanteet heteronormatiivisesta tyttöydestä vaikuttavat vertaissuhteissa?

Kuinka ihannetyttöyteen linkittyvä vallankäyttö näyttäytyy vertaissuhteissa?

2.2 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Tutkimusmenetelmillä tarkoitetaan keinojen kokonaisuutta, joiden avulla tutkimuksen aihetta tarkastellaan ja vastataan tutkimuskysymyksiin (Puusa & Juuti, 2020, s. 9). Tässä kandidaatin-tutkimuksessa käytetään laadullista tutkimusta, joka toteutetaan kirjallisuuskatsauksena. Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen kaikessa moninaisuudessaan (Hirsjärvi, ym., 2009, s. 161). Kirjallisuuskatsausta luonnehditaan metodina sekä tutkimustekniikkana, jossa tutkitaan jo tehtyä tutkimusta eli tehdään tutkimusta tutkimuksesta. Katsauksessa kootaan tutkimuksien tuloksia, jotka ovat sitten perustana uusille tutkimustuloksille (Salminen, 2011, s. 1). Laadullinen tutkimus soveltuu hyvin myös tähän kirjallisuuskatsaukseen, koska laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti tutkimusasetelma on muotoutunut ja muovautunut tutkimusprosessin aikana (Puusa & Juuti, 2020, s. 78). Mitä enemmän tyttöyteen liittyvää kirjallisuutta työn edetessä tutkii, sitä enemmän kokee tarpeelliseksi muuttaa tutkimuskysymyksiä sekä teoreettisen viitekehyksen käsitteitä. Mahdollisuus tutkimusasetelman muovautumiselle antaa tilaa kirjallisuuskatsaukselle muuttaa työn edetessä näkökulmiaan.

Kirjallisuuskatsaus metodina pyrkii asetettuihin hyväksi havaittuihin tieteellisiin kriteereihin. Näitä ovat katsauksen tarkkuus, luotettavuus ja yleistettävyyys, toistettavuus, läpinäkyvyys, kuralaisuus sekä järjestelmällisyys (Vilka, 2023, s. 92). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yleisimpiä kirjallisuuskatsauksen perustyypeistä. Sitä voisi kuvailla yleiskatsaukseksi, jossa ei esiinny tarkkoja tai tiukkoja sääntöjä. Kuitenkin tutkittavaa ilmiötä voidaan kuvata laaja-alaisesti ja luokittelemaan tutkitun ilmiön erityispiirteitä (Salminen, 2011, s. 6).

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen voi jakaa kahteen hieman erilaiseen orientaatioon, jotka ovat narratiivinen ja integroiva katsaus (Salminen, 2011, s. 6). Tässä kirjallisuuskatsauksessa käytetään lähestymistapana narratiivista yleiskatsausta. Narratiivisen tutkimuksen ydintä voisi kuvailla kertomusten analyysiksi. Tarinat pyrkivät ”koko” totuuteen ihmisestä ja mitä enemmän tutkittavasta aiheesta kerätään aineistoa, sitä lähemmäksi päästään todellisuutta (Hirsjärvi ym., 2009, s. 218). Salminen (2011) kertoo narratiivisesta kirjallisuuskatsauksesta seuraavasti: ”Lähtökohtaisesti narratiivisen kirjallisuuskatsauksen kautta hankittu tutkimusaineisto ei ole käynyt läpi erityisen systemaattista seulaa. Silti tällä otteella on mahdollista päätyä johtopäätöksiin, joiden luonne on kirjallisuuskatsausten mukainen synteesi” (Salminen, 2011, s. 7).

Näistä syistä tässä kandidaatin-tutkielmassa on päädytty narratiiviseen kirjallisuuskatsaukseen, joka parhaiten tukee työn tarkoituksia. Tavoitteena on toteuttaa laaja ja monipuolinen katsaus

heteronormatiivisen ihannetytöyden ja vallankäytön näkökulmasta ja nostamaan esiin johtopäätöksiä, kuinka ne toimivat vertaissuhteissa.

2.3 Aineiston kerääminen

Kirjallisuuskatsauksen tiedonhakua määrittelevät kaksi arviointikriteeriä. Nämä ovat aineiston kattavuus ja perusteellisuus suhteessa valittuun tutkimuskysymykseen. Niiden saavuttaminen edellyttää monipuolisija hakusanoja ja -tapoja. Myös tietokantojen monipuolisuus lisää katsauksen kattavuutta (Vilka, 2023, s.95). Tässä tutkimuksessa on hyödynnetty useampia tietokantoja, jotka olivat Google Scholar, Oula Finna, Ebsco, Scopus ja ProQuest. Scopus tukee työn validiteettia sen hyväksyttäessä ainoastaan vertaisarvioinnin tarkastamia artikkeleja.

Tämän kirjallisuuskatsauksen tavoitteena aineistonkeruulle oli löytää tyttöyttä käsittelevää ja tyttöihin liittyviin normeihin ja vertaissuhteisiin liittyvää tutkimusta. Aineistonkeruu osoittautui alustavasti haastavaksi prosessiksi. Tutkittavaa kohdetta lähestytään aineistonkeruumenettelmillä ja tutkittavan kohteen arvoitus avautuu vähitellen sekä samalla tutkimusmenetelmälliset ratkaisut tarkentuvat (Aaltola & Valli, 2010. s.70). Tutkimuksen aineistoa etsiessä työssä hyödynnettiin niin suomen- kuin englanninkielisiäkin hakusanoja. Suomenkieliset hakusanat tiedonhaussa olivat tytöt, ihanteet, valta ja vallankäyttö, sukupuoli, hierarkia, status ja maine sekä vertaissuhteet. Englanninkielisiksi hakusanoiksi valikoituivat puolestaan peer relationships, ideals, power, girls, hierarchy, status ja gender norms. Haasteena esiintyi ongelma, kun suoraa materiaalia työn näkökulmaan liittyen ei löytynyt. Työn edetessä kehittyi myös hakusanayhdistelmien käyttäminen, joka mahdollisti tarkempien hakutulosten löytämisen. Materiaaleja oli loppujen lopuksi saatavilla runsaasti käsiteltyyn aiheeseen liittyen.

Materiaalin etsinnässä pyrittiin alkuun etenemään kronologisesti aina siitä osiosta, joka oli sillä hetkellä käsittelyn alla. Tämä kuitenkin muuttui hakuprosessin aikana, kun mahdollisia potentiaalisia lähteitä muihin osioihin avautui jatkuvasti enemmän. Työtä tukevat lähteet tallennettiin varastoon tulevia osioita varten, jotka myöhemmin käsitellyn osuuden vaihtuessa otettiin sittemmin käyttöön. Aineistoa valitessa, tässä työssä pyrittiin löytämään suomenkielistä, kuin englanninkielistäkin materiaalia monipuolisen tiedon kerryttämisen vuoksi. Tämän katsauksen aiheen rajautuessa yleisesti ihannetytöyteen maasta tai tarkemmasta ajanjaksosta riippumatta, antaa materiaalien valintaan myös vapauden. Materiaaleja olisi ollut vähemmän saatavilla, jos rajaus olisi tiivistetty ainoastaan Suomen peruskoulun kontekstiin. Haasteena yleismaailmallisempi rajaus kuitenkin toi ihanteiden vaihtelevuuden riippuen ajanjaksosta sekä kulttuurista.

Hakujen tuloksina päästiin tyttöyteen liittyvän aineiston äärelle. Materiaalia löytyi paljon artikkeleina sekä tutkimuksina, jotka pääosin olivat myös englanninkielisiä. Valitsin aineistoja, jotka käsittelivät tyttöyden ihanteita, vertaissuhteita ja vallankäyttöä. Osa materiaalista käsitteli teemoja yleisemmin ja vähemmän tyttöyteen liittyen, mutta niistä sai palasia teoreettiseen viitekehukseen esimerkiksi vertaissuhteisiin. Aineistoa kerääntyi paljon kiusaamisen sekä väkivallan näkökulmasta, jota pyrittiin rajaamaan vähemmälle, sitä kuitenkin täysin sulkematta pois. Väkivallan ja kiusaamisen rajaamisen tarkoitus oli palvella ajatusta, jossa vallankäyttö voi olla monipuolisempi ilmiö. Katsauksessa vallankäytön monipuolisuus esiintyy muun muassa tutkimuksessa *Mundane Matters*, jossa Puusa, Huuki ja Pihkala (2022) osoittavat ihanteiden voivan saada tytön rajoittamaan ja tarkkailemaan myös omaa toimintaansa.

2.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta koskevat pohdinnat voidaan kiteyttää kolmen käsitteen avulla, jotka ovat uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys (Puusa & Juuti, 2020, s. 168). Ihmistieteissä tutkija ja tutkittava kohde ovat vuorovaikutuksessa keskenään, tulee kysymykseksi subjektiivisuus sekä reflektoinnin kyky. Sosiaalityeellisessä tutkimuksessa täydelliseen objektiivisuuteen eli kykyyn erottaa tutkija tutkittavasta kohteesta siten, että tutkijan oletukset ja toimenpiteet eivät vaikuta tutkimuskohteeseen, on mahdotonta. (Metsämuuronen, 2011, s. 170). Tässä kandidaatintutkielmassa eettisyyttä haastaa kirjoittajan oma arvomaailma ja ennakkoletukset aiheesta. Vastaavat ongelmat voivat ilmentyä muun muassa materiaalien liiallisella rajaamisella, siinä uskossa, että ne tukevat vain tutkijan omia mielipiteitä. Eettisyyttä voidaan tässä tutkielmassa lisätä olemalla avoin myös erilaisille aineistoille, joita sittemmin reflektoidaan.

Kirjallisuuskatsauksissa suurimmat pulmat liittyvät siihen, että aineiston laatua ei ole arvioitu ja kirjallisuuskatsaus sisältää laadullisesti heikkoa ja epätarkoituksenmukaista aineistoa (Vilkka, 2023, s.92). Tähän voidaan vaikuttaa valitessa luotettavia ja vertaisarvioituja tietokantoja. Kirjallisuuskatsauksessa nostetaan erityisesti pinnalle rehellinen ja vilpitön toiminta toisen tutkimustyötä käsiteltäessä, koska katsauksessa tutkitaan muiden tutkijoiden tekemiä tutkimuksia. Tutkijan tulee olla kriittinen, kunnioittava ja rakentava analysoidessaan ja arvioidessaan toisten tutkimuksia, mutta ei arvosteleva tai mustamaalaava (Vilkka, 2023, s. 99). Kandidaatintutkielman luonteen ollessa katsaus eikä mielipidekirjoitus, näin ollen tässäkin työssä on pyydytty objektiivisella alueella. Haasteena toisten tutkimuksia hyödyntäessä on lukea materiaalia

siltä näkökannalta mihin tarkasteltavissa oleva tutkimus on pyrkinyt. Työn edetessä huomasin saaneeni itseni kiinni lukevani sitä, mitä haluan lukea. Mahdollisesti näin kirjoitukset näkökulmasta, jonka halusin nähdä tai valikoin materiaalia, joka sopi omalle ajattelutavalleni. Ratkaisin ongelman reflektoimalla, palveleeko tämä työn tarkoitusta.

3 Teoreettinen viitekehys

Seuraavaksi avataan tämän työn olennaisia käsitteitä, jotka rakentavat pohjan teoreettiselle viitekehykselle. Teoreettiset käsitteet tavoittelevat asioiden sekä ilmiöiden olemusta ja menevät välittömän havainnon taakse (Hirsjärvi ym., 2009. s. 150. Keskeisimmiksi käsitteiksi valikoituivat heteronormatiivinen ihannetyttöys, vertaissuhteiden vallankäyttö. Näissä tarkempina rajauksina toimivat maine, suosio ja hierarkia. Käsitteitä pyrittiin tarkastelemaan ihannetyttöyden näkökulmasta.

3.1 Heteronormatiivinen ihannetyttöys

Normatiivisuudella viitataan ajattelumalliin, jossa oletetaan ja edellytetään ihmisiltä tietynlaista olemista sekä asettaa tämän olemistavan muita arvokkaammaksi. Normatiivisuutta voisi kuvailla enemmän asenteeksi kuin normiksi, sillä normien tehtävänä on kiteyttää jokin hyvänä pidetty asia (Suhonen ym., 2020, s. 29–30). Sukupuolinormit puolestaan kuvaillaan laajasti hyväksytyiksi sosiaalisiksi säännöiksi rooleista, piirteistä, käytöksestä, statuksesta ja vallasta, jotka assosioidaan maskuliinisuuteen ja feminiinisyyteen tietyssä kulttuurissa (Abdelrheem ym., 2024, s. 2).

Sukupuolittunut sosialisatio alkaa jo varhaislapsuudesta, kun tyttöjä ja poikia aletaan kohdella eri tavoin. Lapsille annetaan sukupuoleen linkittyviä leluja sekä viestejä, jotka tukevat ajattelumallia siitä, etteivät pojat itke ja tyttöjen tulee käyttäytyä hienostuneesti (Amin & Chandra-Mouli, 2014, s.2). Kivisen & Seesjärven ym., (2020) mukaan normit näkyvät myös lapsien elämässä koulussa ja opettajat voivat toimia niiden välittäjinä odotusten sekä ihanteiden kautta. Nämä sisäistetyt oletukset millainen tulisi olla, voivat vaikuttaa opetussuhteeseen normatiivisena kommunikointina sekä olettamuksina (s.85). Stereotyyppiset sukupuolinormit välittyvät myöhemmin nuorille tehokkaasti myös sosiaalisessa mediassa. Olemassa olevat dominoivat sukupuolinormit sekä sosiaaliset odotukset tytöille ja pojille eivät katoa sosiaalisessa mediassa, vaan tullakseen vertaisten silmissä hyväksytyiksi, nuoret asettuvat itseilmaisussaan kulttuuriin juurtuneisiin sukupuolinormeihin (Farci & Scarcelli, 2024, s. 94). Sosiaalinen media esittää merkittävää roolia tuottaessaan sukupuolittunutta epätasa-arvoa sekä heteronormatiivisuutta sen lisäksi, että se vahvistaa perinteisiä kauneusihanteita. Kuitenkin sosiaalinen media voi toimia myös alustana, joka haastaa perinteisiä ajatuksia maskuliinisuudesta ja feminiinisyydestä, kumoamalla laajalti tunnetut kliseet sekä sukupuolinormit (Farci & Scarcelli, 2024, s. 105).

Johanna Kantola puhuu teoksessa *Käsikirja sukupuoleen* (2010), kuinka ihanteet ja odotukset sukupuolinormeista muokkaavat ajattelumaailmaamme heteronormatiiviseen suuntaan. Kantolan ym., (2010) mukaan useat feministiset tutkimukset ovat havainneet, että sukupuolittunut kurivalta nojaa normatiivisiin käsityksiin feminiinisydestä ja maskuliinisuudesta sekä naiseuden ja miehisyyden normeista ja ihanteista, joita yritämme noudattaa päivittäin. Nämä ihanteet eivät ainoastaan ohjaa käyttäytymistämme, vaan myös muokkaavat subjektiuksiamme (s.84). Niin sukupuolittunut kurivalta kuin vallankäyttö ylipäättään tarvitsee rinnalleen sen, että joku hyväksyy vallankäytön. Vallan prosessissa arvioidaan, kenellä on oikeus päättää esimerkiksi arvoja. Näin jakautuvat myös prosessiin osallistuvat henkilöt valtaa käyttäviin, sen hyväksyviin sekä vastustajiin (Jabe & Kuusela, 2013, s. 16–20. Kantola (2010) kertoo, kuinka monet naiset hyväksyvät määrätyt ihanteet ja ominaisuudet: ”Monet naiset tukevat hegemonista maskuliinisuutta mukautumalla yhteiskunnan jäykkiin odotuksiin ja arvoihin rooleissaan äiteinä, aviovoimoina, sisarina ja ystävinä” (Kantola., ym. 2010, s. 83).

Normatiivinen feminiinisyys sekä maskuliinisuus eivät ainoastaan muokkaa ajattelumalleja omasta käytöksestä vaan myös siitä millaiselta tulisi näyttää. Teoksessa *Nuorten kulttuurit koulussa: ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset* (2001) avataan, kuinka suhde ruumiillisuuteen muovautuu sukupuoli-ihanteiden ja julkisuudessa esiintyvien ruumiinkuvien kautta ja välittyy paikallisesti keskusteluissa, toiminnassa, kouluinstituution sekä yhteisön välittämänä (Tolonen, 2011, s. 163). Useista paikoista tulleiden odotusten ja ihanteiden vastaanottaminen, voi olla ristiriitaista ja tytöt joutuvat tasapainottelemaan tullakseen hyväksytyiksi useammalla eri elämän osa-alueella. Tätä tukee Lehtosen (2003) selitys tasapainottelulle hänen kertoessaan tyttöjen rakentavan feminiinisyttään tarkastellessaan toisia tyttöjä, mutta myös poikia. Pelko huoran maineesta ja paine oletuksesta kilttiin heteroseksuaalisuuteen liittyen on kohdistunut voimakkaammin tyttöihin kuin poikiin. Tässä kuitenkin tulee ristiriita, kun ei myöskään saa olla liian kiltti tai nörtti (s. 202). Tolonen (2011) täsmentää kuinka ympäristö lokeroi sekä nimeää tyttöjä arjessa kontekstin mukaan. Eri puhetavoilla voidaan luoda monenlaisia naiseuden malleja, jotka eivät kuitenkaan ole kestäviä rooleja ja identiteettejä, joita yksilö omaksuu. Naiseuden mallit eli erilaiset feminiinisydet ovat tilanteisiin sidonnaisia ja yhteydessä vallitsevaan kulttuuriin. Puhetavat, joissa mallit tulevat esille ovat yksilöpuhujien tuottamia sekä hallitsemia (s.200).

Tietyn asian, kuten harrastuksen, ihonvärin, sukupuolen, kouluaineen tai sukupuolirooliin linkittyvän tavan toimimisen, arvottaminen muita paremmaksi voi synnyttää monimutkaisia sosiaalisia dynamiikkoja. Kun tiettyjä ominaisuuksia pidetään toisia arvokkaampina, tämä voi luoda ja ylläpitää suosioon ja statukseen perustuvia sosiaalisia hierarkioita. Tämä paremmuuden korostus voi johtaa noidankehään, jossa suosiojärjestelmät kehittyvät ja vahvistuvat jatkuvasti (Huuki, Lehto & Louhimo, 2016, s. 10). Tällaisessa vuorovaikutuksessa voidaan todeta, että yksilöt saattavat pyrkiä mukautumaan ja omaksumaan näitä arvostettuja ominaisuuksia saavuttaakseen korkeamman sosiaalisen aseman, mikä puolestaan vahvistaa ja uusintaa jo olemassa olevia hierarkioita ja valtarakenteita.

Puution (2024) väitöskirjassa paneuduttiin suhdekulttuurien käsitteen avulla alakouluikäisten sukupuolistuneisiin sekä seksuaalisiin vertaissuhteisiin. Tutkimuksessa käsiteltiin myös ihannetyttöyttä nuorien ”coolista” tytöstä piirtämien kuvien kautta, joissa heterotyttöys materialisoitui. Puutio (2024) osoittaa tyttöjen heteronormatiivisten ihanteiden olevan kontekstikohtaisia, ja niihin vaikuttavat niin tilanne kuin ryhmäkin. Kuitenkin yleisesti tytöt noudattavat länsimaisia feminiinisiä ideaaleja (s.94–95). Nuorten piirtämistä ja kirjoittamista ”cooleista” tytöistä voidaan tunnistaa esineitä, jotka tuottavat tietynlaista tyttöyttä. Ihailtavia asioita olivat vastakkaisen sukupuolen kanssa oleminen, sosiaalisuus, meikkaus sekä cheer-tanssi, jotka edustavat muodikkautta, nuoruusikään kurottautumista sekä urheilullisuutta (Puutio, 2024, s.95). Myös Puution (2024) teoksessa voidaan huomata tyttöjen tasapainottelu ihanteiden välillä. Tämä näky, kun tytön pitää olla samalla tehokas, kiltti ja hyvä koulussa, mutta myös rento ja auktoriteetin asettamia sääntöjä rikkova (s. 96).

Feminiinisten ihanteiden omaksuminen ja romanttisen ihailun kohteena oleminen toistuu ja lomittuu muun suhdetoiminnan kanssa. Nämä tekijät määrittävät millaiseksi tavoiteltu tyttöys lapsiryhmässä muodostuu. Vastaava toistuva vuorovaikutus vaikuttaa tyttöyden ihanteisiin, luo normatiivisia odotuksia ja asettaa tietyt feminiinisyyden piirteet ensisijaisiksi ja ”oikeanlaisiksi” (Puutio, 2024, s.99). Vaikka ihanteisiin kuuluukin vastakkaisen sukupuolen ihailu ja seurassa oleminen, on tärkeää ottaa huomioon sen kääntöpuoli suhteessa tyttöihin ja poikiin. Huuki, Lehto & Louhimo (2016) avaavat ilmiön ”kaksoisstandardia”, jossa erilaisia sääntöjä ja odotuksia sovelletaan ihmisryhmän mukaan. Tämä näky poikien sosiaalisen aseman nousussa, kun julkituodaan seksuaalisia kokemuksia vertaisille. Tyttöille seksuaaliset kokemukset voivat olla heikkous, joka voi leimata huonoksi tytöksi (s.22).

3.2 Vallankäyttö vertaissuhteissa-mainen, suosio ja hierarkia

Salmivalli (2005) avaa käsitettä vertainen henkilönä, joka on lapsen kanssa lähellä samaa tasoa kehityksessä, alueilla sosiaalisuus, emotionaalisuus sekä kognitiivisuus. Vertaiset usein ovat ikätovereita, vaikka eivät välttämättä täysin saman ikäisiä (s. 210). Edellä mainitun perusteella vertaissuhteita muodostuu helposti peruskoulussa oman luokan sisällä, jossa helposti pääsee kontaktiin ikätoverien kanssa. Lapsi muuttaa käyttäytymistään reaktiona vertaissuhteissa kohtaamille kokemuksille. Myös positiivinen vaikutus on yhtä todennäköistä kuin negatiivinenkin ja se on havaittavissa eri kokoisissa vertaisryhmissä, jopa ystävän kanssa (Laursen., Leggett-James & Valdes, 2023, s.2).

Valta ja vallankäyttö kuuluvat yhteiskunnallisen elämän ominaispiirteisiin, jota käytetään monilla elämäalueilla (Paloheimo & Wiberg, 2008, s.51). Valtaa ei kuitenkaan ole olemassa yksin, vaan ilman vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa, valta ei voi toteutua. Edellistä tukee Barnesin (1988) ajatus, että valta ja yksilöt liittyvät toisiinsa vain, kun yksilöt ovat vuorovaikutussuhteissa muiden yksilöiden kanssa: yksilön valta on sosiaalisen ryhmän omaisuutta, mihin tämä osallistuu (s.6).

Valta on ilmiö, joka on osa ihmisten välisiä suhteita. Vallan voi siis nähdä inhimillisenä kokemuksena. Tähän liittyy tunne vallankäyttäjistä ja vallankäytön kohteena olemisesta, joka johtaa tilanteissa vallan epätasapainon tunteeseen, jossa toinen saa ja toinen luopuu (Jabe & Kuusela, S. 2013, s.16). Vallankäyttö ja valta perustuvat resursseihin, jotka eivät jakaudu tasaisesti. Vallankäytön resursseja voivat olla muun muassa fyysinen voimavalta, sodankäynti, taloudelliset resurssit, tieto ja taidot, sosiaalisten suhteiden verkostot, organisaatiot sekä normatiivinen vallankäyttö. Yhteisön hyväksymät normit ovat resurssi normatiiviselle vallankäytölle, joista valtaosa perustuu tapakulttuuriin ja uskomuksiin (Paloheimo & Wiberg, 2008, s. 70–72). Edellä mainitut vallan resurssit ovat listattu laaja-alaisesti koskien valtaa yleismaailmallisesti, mutta samat resurssit esiintyvät myös lasten valtasuhteita tarkastellessa valtavainouman näkökulmasta. Vallan epätasapaino voi johtaa vertaissuhteissa kiusaamiseen: ”Kiusaajalla on enemmän voimaa, valtaa tai muita resursseja, joiden avulla hän saa kiusatusta yliotteen” (Salmivalli, 2005, s.43).

Aaltonen (2011) tulkitsee maineen muodostuvan sosiaalisesti rakennetusta, määrätyn yhteisön jakamasta mielikuvasta, joka voi koskea lähes mitä tahansa asiaa, jota voidaan arvioida. Mainetta voi haalia, luoda tai puhdistaa, mutta loppujen lopuksi se syntyy yhteisön kommunika-

tion seurauksena (s. 269–270). Voidaan siis todeta, ettei mainetta ole olemassa ilman vuorovai-
kutussuhteita, jossa se operoi. Nuorten omat järjestykset liittyen vertaissuhteisiin saavat kou-
lussa kentän toimia. Kulmalainen (2015, s. 82) toteaa, että rakenteellinen kaverisuosiojärjes-
telmä näkyy koulun käytännöissä suosiokategorioihin sijoittumisena. Tämä on yhteydessä op-
pilaiden keskinäiseen toimintaan sekä vuorovaiikutukseen välitunneilla ja oppitunneilla. Kave-
risuosiojärjestelmät voidaan näin ollen nähdä osana jokaisen nuoren tai lapsen arkea.

Kaverisuosiojärjestelmien ollessa osa lapsien sekä nuorten todellisuutta, ovat myös siitä aiheu-
tuvut seuraukset sekä odotukset läsnä heidän elämässään. Aaltonen (2011) avaa kuinka hu-
nolla maineella voi olla konkreettisia seurauksia, kuten huonomaineiseksi leimatun tytön vält-
tely, maineen tarttumisen pelon vuoksi (s.287). Näin ollen nuoret voivat tiedostamattaankin
käyttää valtaa vertaisiinsa antamalla ehdot sille, millainen tulee olla tullakseen hyväksytyksi
ystäväpiireissä. Esimerkkinä tyttöjen huonosta maineesta Aaltonen (2011) antaa huoraksi lei-
maamisen, jossa ei ole kyse seksuaalimoraalin valvomisesta, vaan suunnitellusta loukkaami-
sesta, sukupuolittuneesta vallankäytöstä sekä arvioinnista millainen naiseus nähdään kussakin
yhteydessä hyväksytyksi (s.275).

Arvioidessa hyväksytyä tapaa toimia ja näyttää jakaa nuoria automaattisesti kategorioihin. Ka-
tegorioihin sijoittuminen riippuu siitä, kuinka hyvin ihanteisiin ja annettuun muottiin sopeutuu.
Dyachenkon (2003) mukaan hierarkkiset stereotyypit ovat roolien jakajia asettaessa ihmisiä eri
tasoille hierarkiassa (s.86). Näin ollen maine on vähintään yksi tekijä suosiojärjestelmän paikan
asetumisessa. Tyttö, jota ei ole leimattu huoraksi liittyy asemaan, jossa voi antaa moraalisia
ohjeita muille tytöille. Luokkasidonnaisena kompetenssina, jota harjoitellaan ystäväpiirissä, on
samalla asia, jota ei kaikilla voi taustansa vuoksi olla, liittyy ”oikeiden” valintojen tekeminen
ja rajan vetäminen hyväksytyyn sekä paheksutun naiseuden välille (Aaltonen ym., 2011, s. 281).

Nuorten väliset kaverisuosiojärjestelmät ovat esillä olevia rakenteita, joita kuitenkin ei Perus-
opetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) mainita hakusanoilla status, hierarkia tai
maine lainkaan vertaissuhteiden näkökulmasta. Kuitenkin Opetussuunnitelma (2014) korostaa
rauhallista sekä hyväksyvää ilmapiiriä, sosiaalisia suhteita sekä ympäristön viihtyisyyttä työ-
rauhan edistäjänä. Yhtenäisen perusopetuksen toimintakulttuuri 4.2 Toimintakulttuurin kehit-
tämistä ohjaavat periaatteet (s. 24). Ollikainen (2012) nostaa esille koulun toiminnassa olevaa
epäjohdonmukaisuutta kuvaamalla, kuinka koulun optimaalinen yhteisöllisyys ei ota huomioon
informaalin oppilaskulttuurin hierarkioita, vaikka luokan sosiaalinen dynamiikka rakentuu näi-

den rakenteiden varaan (s. 153). Kulmalainen (2015) tuo myös esiin, että hierarkkisen kouluinstitution perinteiset ja yksilöiden keskinäiseen järjestykseen nojaavat käytännöt asettavat itsensä oppilaita eriarvoisiin asemiin oppilaiden omassa yhteisössä (s. 181).

4 Ihannetytöyden vaikutukset vertaissuhteissa

Seuraavaksi tässä tutkielmassa siirrytään teoreettisissa viitekehyksessä avattujen käsitteiden ja tulokulmien avulla vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Kysymyksiä lähestytään ajatuksella, että sukupuolinormit vaikuttavat ja luovat ihanteita. Tässä osiossa vastataan valittuihin tutkimuskysymyksiin omissa osioissaan hyödyntäen jo tehtyjä tutkimuksia sekä kirjallisuutta.

4.1 Kuinka ihanteet heteronormatiivisesta tyttöydestä vaikuttavat vertaissuhteissa?

Vertaiset välittävät sukupuolirooleja enemmän kuin vanhemmat. Vertaiset vaikuttavat toistensa käyttäytymiseen useimmiten nuoruusiän kohdalla, mutta voivat kuitenkin muokata käyttäytymistä jo varhaisemminkin. Eräs esitetty syy sukupuolten välisille eroille on se, että tytöt ja pojat kasvavat erilaisissa tyttöjen- ja poikien vertaisryhmissä, jotka sosiaalistavat heitä tyttömäisiksi sekä poikamäisiksi. Tyttöjen sekä poikien vertaisryhmillä näyttäisi olevan osuus sukupuoliroolien sekä sukupuolelle tyypilliseen käyttäytymisen omaksumiseen (Salmivalli, 2005, s. 159–162). Tätä tukee myös Harrisin (1995) tutkimus ryhmäsosialisaatioteoriasta, joka korostaa vertaissuhteiden merkitystä sosialisaatiokontekstina. Tässä nostetaan vertaissuhteiden sukupuolituneen jakautumisen merkitystä sukupuoliroolien välittäjänä, samalla minimoiden vanhempien vaikutusta (Harris, 1995, s. 470). Uusimpien tutkimusten mukaan vanhemmat pyrkivät kohtelemaan poikia ja tyttöjä puolestaan samalla tavalla vähentäen sukupuoleen liittyviä eroja (Salmivalli, 2005, s. 160).

Sukupuoliroolit- ja normit eivät kuitenkaan synny tyhjästä, vaan ne siirtyvät sukupolvelta toiselle, vaikka vanhemmat eivät olisikaan niiden suurin välittäjä. Aikuisten vertaisryhmät vaikuttavat lasten vertaisryhmiin välittämällä arvoja ja normeja sekä koko aikuisten kulttuuria, jotka yksittäiset lapset omaksuvat (Salmivalli, 2005, s. 177). Salmivalli (2005) jatkaa, että yhteiskunnan normien ja kulttuurissa vallitsevien tapojen omaksuminen on ryhmäprosessien tulosta, jotka tapahtuvat vertaisryhmissä (s. 166). Lapset ja nuoret eivät voi välttyä vertaisryhmissä vallitsevilta ihanteilta tai niiden vaikutuksilta heidän konkreettiseen elämäänsä. Salmivalli (2005) vahvistaa asiaa avaamalla, kuinka ryhmän sisäiset sukupuolinormit kuin muutkin arvostettavina sekä ihailtavina pidetyt asiat, jotka johtavat hyväksyntään vaikuttavat lapsen asemaan ryhmässä (s. 29).

Vertaissuhteiden vallankäyttö linkittyy heteronormatiivisiin ihanteisiin. Ihanteet muovaavat, miten ryhmässä nähdään hyväksytyksi toimia. Huuki ym., (2016) vahvistaa ihanteiden ja odotusten olevan vaikuttava muuttuja puhuessaan valtavinoumista. Hän nostaa esille lasten välisissä suhteissa esiintyvien valtavinoumien nivoutumisen kulttuurillisesti tunnustettujen feminiinisuuden, maskuliinisuuden ja heteroseksuaalisuden odotusten täyttämiseen (Huuki ym., 2016. s. 9). Lehtonen (2003) avaa koulu yhteisön vallanjakojen sekä hierarkioiden rakentumisen olevan tyypillisesti sukupuolittuneita ja seksualisoituneita (s. 190). Lasten elämään vaikuttaa, kuinka hyvin sovit asetettuihin ihanteisiin ja sosiaalisissa suhteissa toimiminen voi olla riippuvainen siitä, miten hyvin ihanteiden kanssa tasapainottelee. Harjunen ym. (2003) mukaan normalisoiva strukturi tai järjestys pyrkii tunnistamaan ja poistamaan epänormaaleina pidetyt asiat sekä poikkeavuudet. Normatiivinen määrittely asettaa standardeja sekä toimii ihmisten arviointijärjestelmänä. Vastaava normatiivinen asettelu toimii vastakohtana normatiivisuudesta poikkeavalle asialle. Ne yksilöt, jotka eivät vastaa vallitsevaa ideologiaa saatetaan asettaa tarkkailun sekä valvonnan alle kontrollin saavuttamiseksi (s. 72). Sukupuolinormeja rikkomisen aiheuttaa elämään tällöin konkreettisia seurauksia.

Kaikkiin sukupuolinormeihin kohdistuvat latautuneet asenteet eivät kuitenkaan ole yhtä vahvoja ja korkeammassa sosiaalisessa asemassa oleva nuori voi helpommin rikkoa normikäytäntöjä. Huukin ym., (2016) mukaan suositummat voivat kasvattaa kunnioitustaan ryhmässä poiketessaan tunnustetuista kulttuurinormeista, mutta valtahierarkiassa alemmalla tasolla olevia lapsia väheksytään ja vastustetaan heidän venyttäessä normeja (s. 12). Tutkimuksessa, jossa käsiteltiin 3–11-vuotiaiden lapsien uskomuksia sukupuolinormien rikkomisesta, siihen latautuneista asenteista sekä heidän tietämyksestään useista sukupuoli-, sosiaalisista- ja moraalisisista normeista liittyivät, kuinka vahvasti ne yhdistettiin sukupuoli-identiteettiin. Kun sukupuolinormit vaikuttivat liittyvän perinteiseen sukupuoli-identiteettiin esimerkiksi vanhempien rooleihin sekä vaatteisiin, olivat näiden normien rikkomiset nähty erityisen epätoivottuina (Owen Blake-more. 2003, s. 13–15). Tolonen (2011) vahvistaa asiaa esittämällä, ettei tyttö voi olla liian ”miehekkään näköinen”, vaan tämän tuli näyttää naiselliselta ja näin ollen tytöt kamppailivat tarpeeksi naiselliselta näyttämisen, mutta myös sen liioittelun välillä (s.166). Lehtonen (2003) jatkaa, että ihanteesta poikkeavia tyttöjä kohtaan voi olla myös seurauksia, kuten kiusaamista poikamaisuudesta, sen liittyessä pukeutumiseen, ulkonäköön sekä harrastuksiin (s. 193). Ulkonäköön kohdistuvia ihanteita esiintyy vahvasti myös ruumiillisuuteen liittyen, joita tietyt koulun

käytännöt vahvistavat. Oletukset hyväksyttävästä naisvartalosta ovat omiaan tuottamaan ulkonäköön liittyvää epävarmuutta. Tämä opettaa tytöt tarkkailemaan sekä muokkaamaan omaa ruumista lähemmäs vallalla olevaa normatiivista vartaloideaalia (Harjunen ym., 2003, s. 81).

Ihanteet eivät kohdistuneet kuitenkaan ainoastaan ulkonäköön, vaan myös koko olemukseen, erityisesti ääneen. Ääneen kohdistuva arvostelu tuli esille muun muassa Tolosen (2011) ja Owen Blakemoren (2003) teoksissa. Äänenkäyttö tutkimuksen kohteena esiintyy useampana ajankohtana (2011 & 2003) ja eri teoksissa, joka vahvistaa sen merkittävyyttä ja jatkuvuutta. Käytökseen liittyvät sukupuolinormit, jossa tytöt leikkivät äänekkäästi ja rajusti näyttäytyivät erityisen epäihailtavina (Owen Blakemore 2003, s. 15). Äänekkyyys esiintyi myös Tolosen (2011) kirjoittaessa nuorten ihanteista: ”Tytöjen ääni koettiin ongelmallisena. Tyttöjä arvosteltiin poikia helpommin joko liiasta puhumisesta tai kovaäänisyydestä, tulipa arvostelu opettajilta, pojilta tai tytöiltä itseltään” (Tolonen, 2011, s. 167). Vähemmän negatiivisia tunteita herätti sukupuolinormien rikkominen ammattia tai leikkivälineitä valitessa (Owen Blakemore. 2003, s. 15). Feminiiniseksi mielletyistä piirteistä irrottauduttiin myös Tolosen (2011) kertoessa, että tapa toimia poikamaisesti, käyttää maskuliinisia vaatteita ja arvostaa poikamaisuutta oli yksi tyttöjen toiminnan sekä pukeutumisen tyyllilajeista (Tolonen, 2011, s. 165).

Sukupuolinormatiivisuus ei kuitenkaan automaattisesti johda suosituksi tai hyväksytyksi tulemiseen. Se, että monet lapset ja nuoret tukeutuvat sukupuolinormatiiviseen aggressiivisuuden menetelmään saadakseen suosiota, usein päätyvät sosiaalisesti torjutuiksi. Vastaavat kehittyneet taipumukset muuttuvat sukupuolieroja korostaviin käyttäytymismalleihin (Rubin, Bukowski & Laursen, 2009, s. 288).

Tutkimuksessa *Navigating Power, Control, and Being Nice: Aggression in Adolescent Girls' Friendships*, tarkasteltiin sukupuolirooli-identiteetin ja suhteellisen aggressiivisuuden välistä suhdetta. Viisikymmentäkaksi tyttöä (keski-ikä = 15 vuotta; 70 % valkoisia, 30 % ei-valkoisia) keski-Atlantin alueelta Yhdysvalloista, täytti suhteellisen aggressiivisuuden mittarin ja Bem'n Sukupuolirooli-inventaarion (S. L. Bem, 1981a). Tutkimuksessa todettiin, että suhteellinen aggressiivisuus on todennäköisesti oire systemaattisesta alistamisesta seksistisiä käytäntöjä käyttäen (Crothers, Field & Kolbert, 2005, s. 349–353). Crothers, Field & Kolbert (2005) jatkavat, että perinteinen sukupuoli stereotyyppiointi on luonut kapeat vaihtoehdot hyväksytyille käyttäytymisvaihtoehdoille naisille olla vihainen ja samalla kiltti (s. 353).

Tytöt, joilla on perinteinen feminiininen sukupuoli identiteetti yhdistää se heidän mieltymyksensä, asenteensa, käytöksensä ja henkilökohtaiset ominaisuutensa perinteiseen feminiiniseen

sukupuoli skeemaan. Vastaavat sukupuolirooli rakenteet sisältävät vihan tunteiden ilmaisun rajoittamista, nämä rajoitukset voivat olla erittäin restriktiivisiä tytöille. Vallan kasvattaminen tunteita ilmaisemalla voi johtaa muiden satuttamiseen (Crothers, Field & Kolbert, 2005, s. 349).

Hypoteesina tutkimuksessa oli, että teinitytöt, joilla on perinteiset sukupuoli identiteetit käyttävät todennäköisemmin suhteellista aggressiivisuutta saavuttaakseen valtaa ja kontrollia ja selvittääkseen konflikteja heidän naispuolisissa ystävyysuhteissaan (Crothers, Field & Kolbert, 2005, s. 350). Tutkimuksessa nuorten tyttöjen otanta uskoi, että naisellisuus rajoittaa vaihtoehtoja konfliktien hallintaan joko suhteellisen aggressiivisuuden käyttämiseen tai halujen ja tunteiden tukahduttamiseen. Tytöt, jotka pyrkivät enemmän perinteisesti maskuliiniseksi pidettyihin vuorovaikutustapoihin, vaikuttivat olevan haavoittuvaisempi aikuisten sekä naispuolisten vertaisten hylkäämiselle. Monet tutkimukseen osallistuvat tytöt uskoivat, että aikuiset tahtoivat heidän käyttäytyvän ”naisellisesti”, kypsästi ja rauhallisesti joko nostaen hienovaraisesti esiin konflikteja tai vältellen niitä täysin (Crothers, Field & Kolbert, 2005, s. 353).

4.2 Kuinka ihannetyttöyteen linkittyvä vallankäyttö näyttäytyy vertaissuhteissa?

Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyy usein rajojen ja hierarkioiden rakentamista sekä vallankäyttöä. Vastaavasti kouluyhteisön vallanjaot ja hierarkian rakentamiset kiusaamisineen ja nimittelyineen ovat tyypillisesti sukupuolittuneita sekä seksuaalisoituneita (Lehtonen ym., 2003, s. 190). Huuki ym., (2016) jatkaa avaamalla, että seksuaalisuuteen sekä sukupuoleen yhdistyvät stereotypiat, hierarkiat ja normisto ovat ilmiöitä, jotka helposti piiloutuvat. Nämä ilmiöt kykenevät haavoittamaan lasten kasvua ja ihmissuhteita (s. 21). Huuki ym., (2016) jatkaa avaamalla vertaissuhteissa ilmenevää vallan väärinkäyttöä vyyhtimäisenä ja moniulotteisena ilmiönä. Vallan väärinkäyttöön liittyy toisiinsa kietoutuvia kulttuurisia, materiaalisia, historiallisia, ideologisia, rakenteellisia, ryhmäkohtaisia, sosiaalisia sekä yksilöllisiä muuttujia (Huuki, Lehto & Louhimo, 2016, s. 8). Kuten jo aiemmin osiossa 4.1 puhuttiin, heteronormatiivisiin ihanteisiin sopeutuminen on merkittävä tekijä hyväksytyksi tulemisessa. Kuitenkin niissä pysyminenkin on haastavaa.

Yksi keskeinen vallankäytön muoto vertaissuhteissa on suosion tuoman paineen kanssa tasapainottelu. Esimerkiksi Puutio ja kollegat (2022) nostavat artikkelissaan *Mundane matters: Mapping the becomings of heterosexual girlhood in the emerging sexual cultures of elementary school children* esille, kuinka materiaalisuus luo niin sanottuja ristivetoja tytöille. Materiaali-

suus voi luoda suosiota ja ihailua, mutta myös rajoituksia tyttöjen toimijuudelle seksuaalikuultuurien kietoutumissuhteissa (Puutio, Huuki & Pihkala, 2022, s. 1). Tutkimuksessa käsiteltiin kuinka suosittuna pidetty Minka pyrki pitämään jatkuvasti yllä feminiinistä ulkonäköään, sen ollessa mahdotonta hän koki ahdistusta (s. 8). Minka kantoi harteillaan ylimääräistä painetta naisellisuudestaan, joka näkyi hänen toiminnassaan jatkuvasti huolehtia siististä ulkonäöstään (Puutio, Huuki & Pihkala, 2022, s. 8). Puutio, Huuki & Pihkala (2022) toteavat heteronormatiivisen tyttöyden ilmenevän vuorovaikutteisen materiaalisuuden toistumina, jotka muovaavat sukupuolittuneita käsityksiä feminiinisyydestä, mukaan lukien se, miten tytön tulisi tai ei tulisi toimia tai näyttää saadakseen ihailua ja hyväksyntää suosituilta pojilta. Tästä seurannut Minkan kohdistuva voimakas seksuaalisväritteinen huomio ja ihailu vaikuttivat tuottavan niin mielihyvää kuin ahdistusta (Puutio, Huuki & Pihkala, 2022, s. 9). Tutkimuksessa todetaan lapsuuden seksuaalisuuden toteuttamiseen liittyvien prosessien voivan jäävän epäselviksi. Romantiikkaan ja seksuaalisuuteen liittyvät jännitteet ja haavoittuvuudet sekoittuvat voimakkaasti lapsuuden viattomuuden, ystävyuden ja arkipäiväisen leikin kanssa lapsuuden vertaisryhmissä. Tämä on ongelmallista, koska vahvat heteronormatiiviset, rajoittavat voimat lapsuuden seksuaalikuultuureissa luovat olosuhteet itsetunnon heikentymiselle, sukupuoleen perustuvalla väkivallalla ja seksuaaliselle häirinnälle ajan mittaan (Puutio, Huuki & Pihkala, 2022, s. 12).

Tutkimukset osoittavat, että voimakkaimmat ja tunnepitoisimmat konfliktit tyttöjen välillä vaikuttavat liittyvän romanttisiin suhteisiin ja seksuaaliseen statukseen, joissa tytöt pyrkivät kontrolloimaan ja nöyryyttämään toisiaan (Huuki ym., 2016, s. 23). Huukin ym., (2016) mukaan seksuaaliseen vetovoimaan linkittyvät odotukset ja paineet toimivat hierarkian rakentajina tyttöjen keskuudessa. Tyttöjen väliset valtakonfliktit juontavat usein juurensa kulttuurisesti korostettujen feminiinisyyteen liittyvien normien ylläpitämiseen, jotka ovat sidoksissa suosiojärjestelmiin sekä heteronormatiivisiin käytäntöihin. Duncan (2003) nimeää joitakin nöyryyttämisen muotoja seuraavasti: ”Nimittely ja huhujen levittely, joka oli tyypillistä poissulkemisen lievemille muodoille, oli erittäin sukupuolistunutta: hyökkäykset keskitettiin erityisesti kohteen feminiinisiä piirteitä vastaan, jolloin kyseenalaistettiin uhrin feminiininen identiteetti ja seksuaalinen maine” (Duncan, 2003, s. 104).

Tyttöjen vallankäytön muoto on auktoriteeteille näkymättömämpää. Tutkimuksessa *Girl-to-Girl Violence: The Voice of the Victims* (2008) pohdittiin voisiko tyttöjen välinen väkivalta tapahtua siksi, että sosiaalinen sääntely estää koulupohjaisia viranomaisia, tyttöjä ja heidän perheitään uskomasta, että tytöt voivat olla fyysisesti aggressiivisiä toisiaan kohtaan? Naisellisen

ja miehisen käytöksen sosiaalinen objektifiointi luo käsityksen tytöistä "hyvinä" ja pojista "pahoina". Nämä erilaiset sukupuolittuneet reitit vahvistavat fyysisen aggressiivisuuden mallia, joka perustuu poikien välittömämpään luonteeseen, mikä sokeuttaa koulu- ja perheviranomaiset tyttöjen välillä esiintyvän epäsuoremman aggressiivisuuden mahdollisuudelta (Boyer, 2008, s. 348). Huuki ym., (2016) vahvistaa, että vastaavaan tapaan reagoida myös kannustetaan. Poikien ei oleteta reagoivan vahingolliseen toimintaan osoittamalla haavoittuneisuutta, vaan kannustetaan tuomaan se esille aggressiivisesti. Tyttöjä puolestaan ohjataan vastakkaiseen menettelytapaan (s. 9). Duncan (2003) kertoo, että jotkut tytöt olivat tottuneita väkivaltaan elämässään. Samanaikaisesti he pelkäsivät sekä kärsivät väkivallasta, he myös odottivat sitä ja olivat alistuneita suuttumisen sijaan (s. 108).

Sukupuoleen liittyvät stereotypiat voivat saada tytöt hyväksymään itseensä kohdistuvan vallankäytön, joka on lähtöisin pojilta ja se hyväksytään tietyissä vertaisryhmissä. Tutkimuksessa, jossa kartoitettiin sukupuoleen perustuvia stereotypioita ”tosimiehistä” ja ”tosinaisista” pojat toistavat tyttöjen mielipidettä. Seitsemäsluokkalaisista ja yhdeksäsluokkalaisista sekä pojat että tytöt uskovat, että naisilla on enemmän vastuuta ja miehillä enemmän oikeuksia. Vastauksista näkyi, että mielikuva naisesta ihmisenä, joka huoltaa miestä ja tyydyttää hänen tarpeensa, on juurtunut syvälle tyttöjen mieliin. Tilannetta kuvattiin luonnolliseksi. Vastaava mielikuva osoittaa naisella olevan alhaisemman sosiaalinen statuksen suhteiden hierarkiassa. Yhdeksäsluokkalaisten tyttöjen ryhmähaastattelut osoittivat tyttöjen jo hyväksyneet passiivisen objektin roolinsa. Tytöt selittivät poikien kohdistamaa aggressiota käytöstä heihin, omalla vääränlaisella käytöksellään (Dyachenko ym., 2003, s. 89–91). Dyachenkon ym., (2003) haastattelema tyttö Irina kertoo:

“Pojat eivät loukkaa meitä. Tai no, Vasja löi minua kerran kylkiluihin viime vuonna, mutta se oli minun syyäni. Minä suututin hänet. Minun kylkiluuni tosin murtuivat.” Irinan luokkakaverit olivat samaa mieltä (s. 91).

Aggressiivisten lasten uskotaan nauttivan suuresta suosiosta ja heillä katsotaan olevan merkittävä valta-asema, vaikka käytännössä harvat pitävät heistä henkilökohtaisesti (Salmivalli, 2005, s. 31). Duncanin (2003) haastatellut nuoret ajattelivat suosion liittyvän järkkymättömästi kovan olemiseen. Suositut tytöt halusivat näyttäytyä koulun mallioppilaan vastakohtana. Vertaisryhmän ihailtuina persoonallisuuspiirteinä esiintyi nojautuminen koulun vastaiseen käyttäytymiseen sekä aggressiivisuus (s. 110).

Tutkimuksessa *Using Social Network Position to Understand Early Adolescents' Power and Dominance Within a School Context* (2022) tutkittiin kuinka ja miten sosiaalisen verkoston keskeisyys ja arvoasema olivat yhteydessä sosiaalisiin strategioihin, sosiaaliseen valtaan ja vertaismaineeseen (Andrews, McDowell, Spadafora & Dane, 2022, s. 1). Tulokset osoittavat, että niin sanotut valtaosan keskiössä olevat nuoret verrattuna arvostettuihin nuoriin nauttivat erilaisista sosiaalisista lopputuloksista. Nuoret, jotka käyttävät sosiaalisen vallan strategioita, olivat todennäköisemmin arvostettuja, mikä puolestaan assosioi eksplisiittiseen, että implisiittiseen valtaan. Samanlaisia strategioita käyttivät myös muut nuoret, mutta he eivät menestyneet yhtä hyvin kuin arvostetut nuoret sosiaalisissa lopputuloksissaan. Tutkimus osoitti, että suosituksi mielletty nuori saattoi olla niin keskiössä oleva kuin arvostettukin, mutta vain arvostetut nuoret onnistuivat hankkimaan valtaa, vaikutusvaltaa sekä kontrollia vertaisiinsa (Andrews, McDowell, Spadafora & Dane, 2022, s. 453).

Vallankäyttö ja kiusaaminen hyväksytään herkemmin, kun kyseessä ovat feminiiniset piirteet, vaikka kiusaamisen kohteena ei olisikaan ollut tyttö. Tutkimuksessa *Perception of gender norms and its association with bullying behavior among adolescent students* (2024) pyrittiin tutkimaan nuorten käsityksiä sukupuolionormeista Egyptissä. Aihetta käsiteltiin romanttisten suhteiden sekä stereotyyppisten sukupuoleen liittyvien piirteiden sekä roolien linkittymisen kautta koululaisten kiusaamiskäyttäytymiseen. Tutkimuksessa Abdelrheem ym., (2024) totesivat, että kyseisen tutkimuksen varhaisnuoruudessa olevissa tytöissä ja pojissa voidaan havaita useita epätasa-arvoisia sukupuolionormeja, jotka liittyvät sukupuolisidonnaisiin suhteisiin, stereotyyppisiin normeihin ja piirteisiin (Abdelrheem ym., 2024, s. 7). Tutkimustulokset osoittivat, että neljänsadan 11–17-vuotiaan otannasta 51 % oppilaista suhtautui myönteisesti tyttömäisesti käyttäytyvän pojan kiusaamiseen ja 27,5% oli myönteisiä poikamaisesti käyttäytyvän tytön kiusaamiseen (Abdelrheem ym., 2024, s. 1).

Vallankäyttöön ja Duncanin (2003) tapauksessa kiusaamiseen, kiusatulla kerrotaan olevan muutamia tapoja reagoida; aktiivinen ja passiivinen konstruktiiivireaktio tai aktiivinen ja passiivinen destruktiivireaktio. Aktiivisessa konstruktiiivireaktiossa voidaan suoraan ottaa kontaktia kiusaajaan puhumalla järkeä tai rakentamalla itselleen uusia suhteita vertaisien kanssa. Vastavassa passiivisessa mallissa pyritään pyytämään apua ja neuvoja opettajilta tai vanhemmilta. Aktiiviseen destruktiivireaktioon luetaan fyysiset tai sanalliset kostot tai yritykset muodostaa kilpailevia ryhmittymiä. Vastaavaan passiiviseen malliin puolestaan luetaan koulusta poisjääminen, negatiivinen minäkuva, syömättömyys, päihteiden väärinkäyttö tai itseä vahingoittava

käyttäytyminen. Kuitenkin jakoa voisi mieltää karkeaksi, koska muun muassa koulun vaihto voi sopia useampaan kategoriaan (Duncan, 2003, s. 111).

5 Pohdinta

Tässä osiossa tulen tiivistämään tutkimusta ja sen tuloksia sekä avaamaan, miksi ihannetyttöyttä vertaissuhteiden vallankäytössä on tärkeä käsitellä. Pohdin myös työn onnistumista sekä prosessin kulkua lyhyesti, sekä avaan omaa ajatteluaani ilmiöön liittyen. Käyn läpi työn luotettavuutta sekä mahdollisuuksia jatkotutkimuksiin.

Tässä kandidaatintutkimuksessa käsiteltiin, kuinka heteronormatiiviset ihanteet tyttöydestä vaikuttavat vertaissuhteissa ja millaista vallankäyttöä ihannetyttöys voi aiheuttaa. Vertaissuhteiden merkitys korostuu erityisesti nuoruudessa, jolloin ikätoverien sisällä hyväksytyksi tuleminen ja vertaisten välittämät heteronormatiiviset ihanteet nousevat enemmän esille kuin vanhemmilta tulevat odotukset. Vertaissuhteiden merkittävydestä suhteessa sukupuoliroolien välittämiseen toimii esimerkkinä Harrisin (1995) ryhmäsosialisaatioteoria, jossa korostetaan vertaissuhteiden merkitystä sosialisaatiokontekstina. Voidaan siis todeta, että kontekstina koulu on todennäköinen ja merkittävä tila ihanteiden välittäjänä ja niiden muokkaajana.

Työssä paneuduttiin myös, kuinka ihanteet operoivat vertaissuhteissa ja voivat aiheuttaa vallankäyttöä niin itseään rajoittamalla kuin muiden tarkkailulla, arvioinnilla ja arvottamisella. Näkökulmana muiden tarkkailulle ja arvioimiselle antaa Harjunen (2003) kertoessaan ihanteista poikkeavan henkilön tunnistamisen sekä asettamisesta valvonnan alle. Näkökulmana rajoittamisesta itseään kohtaan toimii se, kuinka haastavaa on ylläpitää ihanteita ja toimia niin sanottuna ”suosittuna” tyttönä. Ihanteiden ylläpitämisen haasteista, esimerkkinä toimi Puution, Huu-kin & Pihkalan (2022) *Mundane matters: Mapping the becomings of heterosexual girlhood in the emerging sexual cultures of elementary school children*, jossa feminiinisinä pidettyjä piirteitä pyrittiin jatkuvasti ylläpitämään. Haasteena ihanteissa pysymiseen oli myös tasapainottelu eri tahoilta tulevien odotusten välillä, joita olivat muun muassa liioitellun ja liian vähäisen feminiinisyyden balanssi sekä yhteiskunnan arvokkaina pidettyjen ominaisuuksien omaaminen. Eräänä esimerkkinä tasapainottelusta toimi Puution (2024) väitöskirja, jossa tuotiin esille kiltteyden ja hyvänä oppilaan olemisen sekä sääntöjen rikkomisen ja rentouden välillä navigointi. Owen Blakemore (2003) ja Tolonen (2011) myös toivat esille tyttöjen äänen ongelmallisuuden. Ihanteisiin liittyvät tutkimustulokset näyttäytyivät tyttöjen elämää rajoittavina ja mahdottomilta ylläpitää. Tyttöjen kiltteys tuntui näkyvän näkymättömyytenä ja oletuksena kypsyydestä, mutta samalla pitäisi olla sosiaalinen, reipas, hiljainen, kaunis, mutta ei liian feminiininen, hyvä koulussa ja silti sääntöjä rikkova.

Ihanteiden keskellä toimiminen johtaa siihen, että oletetaan muidenkin pyrkivän ja pysyvän niissä. Tutkimuksessa yhtenä esimerkkinä toimi Harjunen (2003) sanoessaan, että epänormaaleina pidetyt asiat pyritään poistamaan tai asetetaan tarkkailun alle kontrollin saavuttamiseksi. Vallitsevista ihanteista poikkeavuus voi saada aikaan ”huonon tytön” maineen, jota pyritään välttelemään. Tätä vahvisti Aaltonen (2011) kertoessaan maineen tarttumisen pelosta. Myös muu vallankäyttö, kuten väkivaltamuotona kiusaaminen, voi johtua heteronormatiivisuudesta poikkeavuuteen. Kiusaamisen havaitsemisessa ja kiusattujen tyttöjen ajattelumalleissa vaikuttavat kuitenkin myös ihanteet, jotka monimutkaistavat vallankäyttöön puuttumista. Esimerkkinä tyttöjen mahdollisesti sisäistetystä hyväksynnästä vallankäyttöä kohtaan on Dyachenkon (2003) tutkimus, jossa tytöt saattavat syyttää itseään poikien kohdistamasta aggressiosta heitä kohtaan. Tässä toimivat vaikuttavana tekijänä myös ihanteet, kun pohditaan Duncanin (2003) kertovan, kuinka tyttöjen oletetaan hyväksyvän väkivalta hiljaisesti ja alistuvan siihen. Tyttöjen välisessä kiusaamisessa vaikuttavat myös ihanteet, kun sokeudutaan tyttöjen epäsuoremmalle aggressiivisuudelle. Tällöin kiusaamista ei osata havaita tai puuttua siihen niin herkästi (Boyer, 2008).

Päätelmänä voisi ajatella ihanteiden aiheuttavan niin sanotun ”noidankehän”, joka kytkeytyy yhteiskunnan juurtuneisiin sukupuolirooleihin. Omaksumalla ihanteet omikseen ja jatkamme niiden välittämistä tuleville sukupolville, väistämättä tulee yhteiskunta rakentumaan, jos ei niiden varaan, niin ainakin ympärille.

Tyttöyteen liittyvien heteronormatiivisuuksien tutkiminen on tärkeää, koska koulun henkilökunnalla on mahdollisuus konkreettisesti vaikuttaa oppilaiden valtasuhteisiin. Vertaissuhteissa esiintyvät hierarkiat tulevat esiin luokkahuoneessa ja oman luokkansa oppilastuntemuksella varustetulla opettajalla on mahdollisuus vaikuttaa oppilaiden keskinäiseen järjestykseen hienovaraisia keinoja hyödyntäen. Tolonen (2001, s. 88) mukaan luokkahuoneessa esiintyi ystävyksiä, erimielisyyksiä sekä kiusaamisprosesseja. Hän antaa kouluetnografisen käytännön esimerkin hierarkiasta koulun arjessa, kirjoittaessaan istumajärjestysten olevan sosiaalisen järjestyksen fyysinen ilmentymä. Voidaan siis todeta, että opettajan muokatessa istumajärjestystä, voi hän vaikuttaa myös hienovaraisesti luokkahuoneen hierarkiaan. Opettajien olemassa olevia keinoja vaikuttaa luokan sisäisiin valtasuhteisiin olivat päätöksien tekeminen tilanteissa, joissa ääntä voitiin jakaa: ”Äänen antaminen (voicing) jokaiselle ryhmän jäsenelle vahvistaa oppilaiden ymmärrystä toisiaan kohtaan ja parhaimmassa tapauksessa tasoittaa valtasuhteita ryhmän sisällä” (Toivonen ym., 2020 s. 82). Toivonen (2020) jatkaa, että yhteiseen keskusteluun voidaan vai-

uttaa myös luokan järjestelyillä, jossa mahdollistetaan fyysisesti oppilaille toistensa huomioiminen sekä kaikkien näkyväksi tuleminen hyödyntäen esimerkiksi yhteistä pöytää, pulpettirinkiä tai vastaavaa piirin muodostamaa järjestelyä (s. 82).

Asioihin vaikuttaminen ei kuitenkaan ole helppoa, kun ei ymmärrä pohjalle piilevää ilmiötä. Huuki, Lehto & Louhimo (2016) nostavat saman asian esille kertoessaan opettajien aistivan lapsien vertaissuhteissa jonkin olevan vialla, mutta eivät saa otetta ilmiöön (s. 6). Se, että opettajat tiedostavat ihanteiden yhteyden vertaissuhteisiin, auttaa heitä ymmärtämään lapsien vallankäyttöä paremmin, mahdollistaa tiedon tuomisen myös lapsille ja antaa työkaluja ohjata lapsia. Huukin, Lehdon & Louhimon (2016) mukaan lasten tietämättömyys vertaissuhteiden valtavinoumista sekä niihin kytkeytyvästä vahingoittamisesta, voi aiheuttaa ongelmien tiedostamattomalle tasolle jäämistä (s. 7). Huuki, Lehto & Louhimo (2016) jatkavat, ettei vallankäytön vinoumiin puuttuminen riitä väkivaltaista toimintaa korjaamalla, vaan tarvitaan ajattelun hioutumista. Tarvitaan erilaista kasvatuskulttuuria, jossa tiedostetaan hierarkisoivat normit sekä vallan mekanismit, joita sitten kyseenalaistetaan (s. 28).

Aikuisten on siis olennaista ymmärtää ja tiedostaa tyttö- ja poikakulttuurien sisäiset vallankäytön mekanismit, suosiojärjestelmät, paineet, jotka liittyvät arvostetun tyttöyden ja poikuuden tavoitteluun, sekä muut tekijät, jotka vaikuttavat lasten välisiin hierarkioihin (Huuki, Lehto & Louhimo, 2016, s. 29). Tärkeys korostuu, kun puhutaan konkreettisista vallankäytön vaikutuksista lapseen. Boyer (2008) kertoo, että hienovarainen tyttöjen välinen väkivalta, voi olla haastavaa huomata sekä tunnistaa. On tärkeää ymmärtää vallankäytön muodostuminen, jotta kyetään havaitsemaan sen alussa ilmeneviä varoittavia merkkejä. Ilmiön ymmärtäminen auttaa vallankäytön tunnistamisessa ja sen käsittelyssä, vielä varhaisessa vaiheessa (s. 346). Duncanin (2003) mukaan, tyttöjen välisen kiusaamisen väitetään olevan ”näkymätöntä”, joten siihen ei reagoida (s. 113). Aikuisilla on kuitenkin mahdollisuus muuttaa vertaissuhteissa esiintyvää vallankäyttöä muun muassa ohjaamalla hierarkian huipulla olevia lapsia eettiseen vallankäyttöön (Huuki, Lehto, Louhimo, 2016, s. 31).

Tämän kandidaatintyön luotettavuutta pohtien, koen sen onnistuneeksi. Hyödynnetyt materiaalit ovat pääosin vertaisarvioituja ja haettu luotettavista tietokannoista. Työssä on kuitenkin myös käytetty muuta kirjallisuutta, joka on rajoittunut tutkimuskysymyksiä ulkopuolelle. Luotettavuus voi vaarantua myös materiaalien ollessa laajalti eri vuosilta esimerkiksi teoksia on vuodesta 1995 vuoteen 2024. Näinä aikoina ihanteet, ajattelumallit ja yhteiskunta ovat muo-

vautuneet ja kehittyneet. Ajattelen tämän kuitenkin osoittavan, että ilmiö on kehityksestä huolimatta tunnistettu ja yhä olemassa oleva. Muita luotettavuuteen liittyviä tekijöitä ovat eri maihin kohdistuvat tutkimukset, muun muassa Venäjä, Suomi ja Egypti. Eri kulttuureissa on erilaisia ihanteita, jotka vaikuttavat yhteiskuntaan ja yksilöihin erilaisilla tavoilla. Tutkimuksen tarkoituksena on kuitenkin luoda yleiskuva ilmiöstä, niin, että se ei ole sidottuna tiettyyn maahan, vaikka Suomi tuleekin vahvimmin esille. Materiaalien monipuolisuuden syynä on myös se, että Suomessa toteutettujen tutkimusten materiaalien saatavuus ei ole niin kattava, kuin valtakunnallinen. Myös englanninkielisiä tutkimuksia aiheesta oli enemmän saatavilla.

Kandidaatintutkielman kirjoitus käsitelystä ilmiöstä on alusta asti ollut merkittävä kokemus ja olen onnistunut saamaan kirjoitusprosessin aikana välineitä, oman opettajuuteni reflektoinnin tueksi. Aiheen merkittävyys itselle henkilökohtaisella tasolla on vaikuttanut vahvasti käytännön työn edistymiseen aiheuttaen pysähtymistä ja painetta onnistua. Tunnetasolla olen kokenut olevani onnistuneen työn velkaa itselleni ja tuleville oppilaille. Koen tässä kuitenkin onnistuneeni, sillä tietämykseni ilmiöstä on kasvanut merkittävästi verrattuna siihen, mistä lähdettiin liikkeelle. Myös positiivisena puolena aiheen valinnassa tuntui olevan kipinä, joka heräsi tutustuessa ja kirjoittaessa käsitelystä ilmiöstä. Haastavaa tutkimusta tehdessä oli aluksi löytää lähteitä, jotka koskivat aihettani kokonaisuutena. Loppujen lopuksi materiaalia oli paljon ja tuntui, että hyviäkin tutkimuksia joutui valitettavasti rajaamaan ulkopuolelle. Ilmiöön syventyminen oli niin sanotusti ”kanin koloon” hyppäämistä, jossa näkökulmia on jokaisesta näkökulmasta. Tämä näkyi myös tärkeiden puolien rajaamisella pois tai sivuun jättämisellä, jonka koin kuitenkin välttämänä, jotta kokonaisuus keskittyisi otsikkooni. Laajoja näkökulmia, jotka linkittyvät käsiteltyyn aiheeseen olisivat voineet olla heteronormatiivisten ihanteiden historia, ei-heteronormatiivisuus ja sukupuolen moninaisuus sekä kiusaaminen tai vallan monet muut muodot. Mahdollisuuksia jatkotutkimukselle siis on runsain määrin ja näkökulmia aiheesta löytyy valtavasti. Tulevaa graduani ajatellen, on tässä ilmiössä monia ajatuksenhaaroja, joita voisi hyödyntää pohjana laajemmalle tutkimukselle. Alkuun ajattelin, että aiheesta voisi olla haastavaa toteuttaa esimerkiksi kyselytutkimusta, mutta käytyäni läpi kandidaatintyön aikana monenlaisia materiaaleja, huomasin, että muut ovat onnistuneet ja käyttäneet useampia eri metodeja aineiston keräämiseksi esimerkiksi piirroksia. Loppujen lopuksi koen onnistuneeni työssäni, kuitenkin, mitä pidemmälle etenin, sitä enemmän halusin aloittaa alusta ja kirjoittaa paremmin.

Lähteet

- Aaltola, J., & Valli, R. (2010). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (3. uud. ja täyd. p.). PS-kustannus.
- Aaltonen, S. (2011). Tytöt ja maine. Teoksessa Ojanen, K., Mulari, H & Aaltonen, S. (toim.): *Entäs tytöt-johdatus tyttötutkimukseen*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 269–287.
- Abdelrheem, S. S., El-Gibaly, O., & Khairy, H. (2024). *Perception of gender norms and its association with bullying behavior among adolescent students*. Journal of the Egyptian Public Health Association, 99(1), 6. Haettu 21.3.2024 osoitteesta: <https://doi.org/10.1186/s42506-024-00151-1>
- Andrews, N. C. Z., McDowell, H., Spadafora, N., & Dane, A. V. (2022). Using Social Network Position to Understand Early Adolescents' Power and Dominance within a School Context. *School Psychology*, 37(6), 453. Haettu 15.4.2024 osoitteesta: <https://doi.org/10.1037/spq0000445>
- Amin, A., & Chandra-Mouli, V. (2014). *Empowering adolescent girls: Developing egalitarian gender norms and relations to end violence*. Reproductive Health. BioMed Central Ltd. Haettu 20.3.2024 osoitteesta: <https://doi.org/10.1186/1742-4755-11-75>
- Barnes, B. k. (1988). *The nature of power*. University of Illinois Press.
- Boyer, W. (2008). *Girl-to-Girl Violence: The Voice of the Victims*. Childhood Education, 84(6), 344-350. Haettu 15.5.2024 osoitteesta: <https://www.proquest.com/scholarly-journals/girl-violence-voice-victims/docview/210394694/se-2>. 346–348.
- Crothers, L. M., Field, J. E., & Kolbert, J. B. (2005). *Navigating power, control, and being nice: Aggression in adolescent girls' friendships*. Journal of Counseling and Development. Haettu 11.4.2024 osoitteesta: <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2005.tb00354.x>
- Duncan, N. (2003). Tytöt, kiusaaminen ja kouluvaihto. Teoksessa Sunnari, V., J. Kangasvuo, M. Heikkinen & N. Kuorikoski (toim.): *Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna*. 99–113. Oulun Yliopisto, Oulu. Haettu 24.4.2024 osoitteesta <https://oulurepo.oulu.fi/bitstream/handle/10024/37610/isbn951-42-6979-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Dyachenko, T (2003). Poikien tyttöihin kohdistama väkivalta koululaisryhmissä Venäjällä 1. Teoksessa Sunnari, V., J. Kangasvuo, M. Heikkinen & N. Kuorikoski (toim.): *Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna*. 86–91. Oulun Yliopisto, Oulu. Haettu 24.4.2024 osoitteesta <https://oulurepo.oulu.fi/bitstream/handle/10024/37610/isbn951-42-6979-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. 86

- Farci, M., & Scarcelli, M. (2024). *Italian Sociological Review Negotiating Gender in the Digital Age: Young People and the Representation of Femininity and Masculinity on Social Media*. 2024(1), 93–113. Haettu 11.4.2024 osoitteesta: <https://doi.org/10.13136/isr.v14i1.645>
- Febos, M., & Kauppila, S. (2023). *Mitä on olla tyttö*. Atena.
- Harjunen, H. (2003). Hyväksyttävän naisruumiin konstruoiminen suomalaisessa koulussa. Teoksessa Sunnari, V., J. Kangasvuo, M. Heikkinen & N. Kuorikoski (toim.): *Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna*. 72–81. Oulun Yliopisto, Oulu. Haettu 24.4.2024 osoitteesta <https://oulurepo.oulu.fi/bitstream/handle/10024/37610/isbn951-42-6979-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Harris, J. R. (1995). *Where is the child's environment? A group socialization theory of development*. *Psychological Review*, 102(3), 458–489. Haettu osoitteesta: <https://doi.org/10.1037/0033-295X.102.3.458>
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. uud. p.). Tammi.
- Huuki, T., Lehto, N. & Louhimo, H. (2016). *Vallan visaiset kaverisuhteet: (väki)valta alakoululaisten lasten suhdekulttuurissa*. Juvenes Print.
- Jabe, M., & Kuusela, S. (2013). *Hyvä paha valta*. Talentum.
- Kantola, J. (2010). Sukupuoli ja valta. Teoksessa Juvonen, T., Rossi, L., Saresma, T., Brunila, K., Engelberg, M., Eräsaari, L., . . . Urponen, M. (2010). *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino. 83–84.
- Kivinen, M & Seesjärvi, D. (2020). Vapautuminen äänityöskentelyn avulla. Teoksessa Laukkanen, A., Miettinen, S., Elonheimo, A., Ojala, H., Saresma, T., Ahlfors, J., & Salminen, A. *Feministisen pedagogiikan ABC: Opas ohjaajille ja opettajille*. Vastapaino. 88.
- Kulmalainen, T. (2015). *Tyttöjen kaverisuosio: Etnografinen tutkimus yläkoulun epävirallisista järjestyksistä*. Itä-Suomen yliopisto. Haettu 18.4.2014 osoitteesta https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/14932/urn_isbn_978-952-61-1753-9.pdf. 181.
- Käyhkö, M. (2011). Koulu tyttötutkimuksen näyttämönä. Teoksessa Ojanen, K., Mulari, H & Aaltonen, S. (toim.): *Entäs tytöt-johdatus tyttötutkimukseen*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 89–109.
- Laursen, B., Mary Page Leggett-James, & Valdes, O. M. (2023). *Relative likeability and relative popularity as sources of influence in children's friendships*. *PLoS One*, 18(5). Haettu 19.4.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0283117>

- Lehtonen, J. (2003). Heteronormatiivisuus ja nimittely – opiskelijoiden sukupuolien ja seksuaalisuuksien rajojen rakentamista. Teoksessa Sunnari, V., J. Kangasvuo, M. Heikkinen & N. Kuorikoski (toim.): *Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna*. 190–193. Oulun Yliopisto, Oulu. Haettu 18.4.2024 osoitteesta <https://oulurepo.oulu.fi/bitstream/handle/10024/37610/isbn951-42-6979-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Metsämuuronen, J. (2011). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä: Tutkijalaitos* (4. korjattu laitos.). International Methelp.
- Ollikainen, T. (2012). Tyttöjen kaverisuosio ja luokkahenkiyläkoulussa. Teoksessa Pekkarinen, E., Vehkalahti, K., & Myllyniemi, S. *Lapset ja nuoret instituutioiden kehityksissä*. 153. Nuorisotutkimusverkosto: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Valtion nuorisosaian neuvottelukunta.
- Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. Haettu 21.3.2024 osoitteesta: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Owen Blakemore, J. (2003). Children's beliefs about violating gender norms: Boys shouldn't look like girls, and girls shouldn't act like boys. *Sex Roles*, 48(9), 411. Haettu 12.4.2024 osoitteesta: <https://www.proquest.com/scholarly-journals/childrens-beliefs-about-violating-gender-norms/docview/225376268/se-2>
- Paloheimo, H., & Wiberg, M. (2008). *Politiikan perusteet* (1. - 4. p.). WSOY.
- Puusa, A., Juuti, P., & Aaltio, I. (2020). *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus.
- Puutio, E., 0000-0002-7409-149X, & OY-343966870. (2024). "Sais rakastaa ketä haluaa ja olla millanen on": Alakouluikäisten suhdekulttuurit tyttöyksien rajapinnoilla sekä niiden moninaisuuden mahdollistuminen. Oulun yliopisto. (94–99).
- Puutio, E., Huuki, T., & Pihkala, S. (2022). *Mundane matters: Mapping the becomings of heterosexual girlhood in the emerging sexual cultures of elementary school children*. *Sexualities*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/13634607221126937>
- Renold, E., & Ringrose, J. (2013). Feminisms re-figuring 'sexualisation', sexuality and 'the girl'. *Feminist Theory*, 14(3), 247–254. Haettu 14.5.2024 osoitteesta: <https://doi.org/10.1177/1464700113499531>. 248.
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Haettu 13.3.2024 osoitteesta https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

- Salmivalli, C. (2005). *Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys*. Jyväskylä: PSkustannus.
- Suhonen, S. (2020). Normikriittisyyden ongelmallisuudesta. Teoksessa Laukkanen, A., Miettinen, S., Elonheimo, A., Ojala, H., Saresma, T., Ahlfors, J., & Salminen, A. *Feministisen pedagogiikan ABC: Opas ohjaajille ja opettajille*. Vastapaino. 29–30.
- Tanskanen, R. (2021). *Tympeät tytöt: Aikuistumisriittejä*. Into.
- Toivonen, A. (2020). Ryhmäyttäminen ja äänen antaminen. Teoksessa Laukkanen, A., Miettinen, S., Elonheimo, A., Ojala, H., Saresma, T., Ahlfors, J., & Salminen, A. *Feministisen pedagogiikan ABC: Opas ohjaajille ja opettajille*. Vastapaino. 82.
- Tolonen, T. (2001). *Nuorten kulttuurit koulussa: ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset*. Gaudeamus.
- Vilkka, H. (2023). *Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina*. Art House.